

Ort och datum
Stockholm, 2022-10-25

Handläggare
Carita Sturesson

Er referens
U2022/02430

Utbildningsdepartementet

Vårdförbundets remissvar Tryggare i vårdyrket – en översyn av vissa frågor inom utbildning till sjuksköterska och barnmorska, SOU 2022:35

Vårdförbundet är ett yrkesförbund som driver fackliga frågor för legitimerade barnmorskor, biomedicinska analytiker, röntgensjuksköterskor och sjuksköterskor. Förbundet har drygt 114 000 medlemmar, varav drygt 90 000 är yrkesverksamma inom hälso- och sjukvård. Vårdförbundet arbetar för en personcentrerad, säker och nära vård samt en jämlik hälsa.

Uppdraget

Utredningens uppdrag har varit att se över kraven för sjuksköterskeexamen och barnmorskeexamen. I utredningens uppdrag har ingått att föreslå en reglering som uppfyller och anger det s.k. yrkeskvalifikationsdirektivets (2005/36/EG) minimikrav på utbildningarnas omfattning i antal timmar för sjuksköterskor respektive barnmorskor och i samband därmed se över utbildningarnas omfattning i antal högskolepoäng. I uppdraget anges också att utredningen ska undersöka och redovisa förutsättningarna för hälso- och sjukvårdshuvudmännen att medverka i utbildningarna i en sådan omfattning att EU-direktivets krav på klinisk undervisning uppfylls. Utredningen har även haft att ta ställning till om målen i examensbeskrivningarna för sjuksköterskeexamen respektive barnmorskeexamen behöver ändras och, om så är fallet, föreslå nya eller ändrade examensmål.

Utredningen föreslår bland annat att:

- Yrkeskvalifikationsdirektivets krav på att utbildning till bland annat sjuksköterska och barnmorska ska omfatta ett visst antal timmar ska regleras i en ny bilaga till högskoleförordningen. Utredningen bedömer att utbildningarna inte behöver förlängas.
- Lärosäten som anordnar sjuksköterskeutbildning ska få i uppdrag att utforma modeller för handledning, inklusive krav på handledarnas kompetens, som kan underlätta för fler vårdgivare och verksamheter inom hälso- och sjukvården att medverka i verksamhetsförlagd utbildning. Lärosätena ska även få i uppdrag att planera och

utveckla VFU-kurser inom utbildning som är förlagd i fler verksamheter än i dag. Kurserna ska kunna genomföras med start senast höstterminen 2025.

- Examensmålen för sjuksköterskeexamen och barnmorskeexamen förtydligas i vissa avseenden för att bättre spegla de kunskaper och förmågor som förändringar inom hälso- och sjukvården kräver.
- Universitetskanslersämbetet ska få i uppdrag att se över dagens påbyggnadsutbildning till barnmorska. Socialstyrelsen föreslås få i uppdrag att utreda behovet av ett bredare barnmorskeyrke inom hälso- och sjukvården.

Vårdförbundets synpunkter

Utbildningarna håller hög kvalitet

Utredningen föreslår en reglering för att tydliggöra yrkeskvalifikationsdirektivets krav på omfattningen i timmar och med denna reglering blir utredningens konklusion att Sveriges sjuksköterskeutbildning och barnmorskeutbildning uppfyller yrkeskvalifikationsdirektivets krav. Därmed behöver inte utbildningarna förlängas av den anledningen.

Vårdförbundet ser detta som en bekräftelse på att Sveriges sjuksköterske- och barnmorskeutbildningar håller hög kvalitet och förbundet ser vikten av att kvalitén fortsätter vara hög inte minst med tanke på vårdens omställning mot en god, nära och personcentrerad vård som i sig ställer ökade krav. Förbundet vill understryka vikten av utbildningarnas akademiska utformning detta för att yrkesgrupperna ska kunna möta de krav som en alltmer kunskapsintensiv vård kräver och öppna upp möjlighet till forskningsstudier inom våra kunskapsområden för en utveckling framåt. Förbundet anser att det ska finnas professorer, lektorer och adjunkter i både högskolor/universitet och kliniska verksamheter för att säkerställa den akademiska nivån, höga kvalitén och stärka samverkan.

Examensmålen

Utredningen har sett över examensmålen och ger en del förslag på förändringar. Vårdförbundet anser att det är relevanta och viktiga förändringar för att möta framtidens utveckling inom svensk hälso- och sjukvård. De nya skrivningarna i examensmålen handlar bland annat om interprofessionellt samarbete, personcentrerad vård, digitalisering, hållbar utveckling, patientsäkerhet och ett mer inkluderande språk. Vårdförbundet, precis som utredningen, ser vikten av att ett interprofessionellt samarbete startar redan under utbildningen, att personcentrerad vård fortsätter att utvecklas och implementeras och att patientsäkerhet ingår som ett kunskapskrav. Förbundet kan dock se att barnmorskeutbildningens examensmål också borde innehålla personcentrerad vård, interprofessionellt samarbete och patientsäkerhet. Säker vård är en av de kärnkompetenser som är gemensam för vårdens professioner. Det innebär kunskap om risker i vården och att arbeta på ett sådant sätt att riskerna minimeras. Hälso- och sjukvårdspersonal är skyldig att

bidra till hög patientsäkerhet och patienternas skydd mot vårdskador är lagstadgat. Därför borde skrivningen i examensmålen kring säker vård ligga som ett kunskapskrav både för sjuksköterskor och barnmorskor.

Verksamhetsförlagd utbildning

Hälso- och sjukvården har brist på vårdens professioner. 18 av 21 regioner rapporterar en brist på sjuksköterskor och samtliga 21 regioner rapporterar en brist på barnmorskor enligt Socialstyrelsen sammanställning. En av flera lösningar på kompetensförsörjningen kan vara att utöka utbildningsplatserna. För det krävs fler verksamhetsförlagda utbildningsplatser (VFU). Utredningen kommer i sitt betänkande med förslag på hur VFU-platserna kan utökas genom att involvera fler vårdgivare och verksamheter. Vårdförbundet ser positivt till fler VFU-platser inom flera olika verksamheter då vårdens omställning kommer innebära att mycket av hälso- och sjukvården bedrivs utanför akutsjukhusen. Dock ser förbundet också betydelsen av en kvalitativ verksamhetsförlagd utbildning för att kunna säkerställa kompetensen i vården och samhällets krav på en god och säker vård. Den verksamhetsförlagda utbildningen behöver ske i stor utsträckning där den planerade vården sker. För att ge studenten bästa förutsättningar till en kvalitativ verksamhetsförlagd utbildning ska tydliga mål och strukturerade planer finnas utarbetade. Studenten vet då tydligt vilka mål som behöver uppfyllas och kan strukturerat fullfölja alla moment för att nå målen.

I verksamheterna behövs även en god planering och struktur som möter studenternas behov samtidigt som utbildningarna fortsatt håller en hög kvalitet. Vårdförbundet ser därför positivt på att Nationella vårdkompetensrådet föreslås få resurser att stötta en sådan utveckling på regionnivå.

Handledarens kompetens

Utredningen föreslår i betänkandet att lärosäten som anordnar sjuksköterskeutbildning ska få i uppdrag att utforma modeller för handledning, inklusive krav på handledarnas kompetens, som kan underlätta för fler vårdgivare och verksamheter inom hälso- och sjukvården att medverka i verksamhetsförlagd utbildning. Utredningen vill särskilt påtala vikten av att kraven på handledarkompetens är väl genomtänkta och anpassade efter varje hälso- och sjukvårdsverksamhet. Utredningens uppfattning är att villkoren måste anpassas noga efter den kompetens som finns i verksamheten och att man i villkoren bör vara försiktig med att stänga ute viss kompetens. Det betyder, skriver utredningen vidare om, att handledaren inte nödvändigtvis behöver vara verksam i samma yrke som studenten utbildar sig till. Den formella kompetensen behöver inte heller vara avgörande för förmågan att handleda en student i alla arbetsuppgifter. Det är handledarens reella kompetens som bör väga tungt skriver utredningen i sitt betänkande.

Tvärtom ser Vårdförbundet handledarens betydelse för en fortsatt högkvalitativ utbildning och handledaren i den verksamhetsförlagda utbildningen är en nyckelperson för att nå kvalitet vilket även förbundet förmedlat under utredningens gång. Förbundet ser en risk med att sänka

det formella kompetenskravet på handledarna. För att den verksamhetsförlagda utbildningen ska bli kvalitativ är handledaren och handledarens kompetens en nyckelfråga, men även handledarens möjligheter för avsatt tid till uppdraget. Vårdförbundet anser att handledarens roll behöver värderas högre. Det ska vara attraktivt att handleda sina blivande kollegor. Förbundet ser vidare att handledarna behöver erfarenhet och handledarutbildning. Handledaren behöver även få rätt förutsättningar för uppdraget, tid för handledning, reflektion, planering, uppdatering och utvärdering.

Vårdförbundet ser även behovet av en övergripande funktion med det yttersta ansvaret för studenternas verksamhetsförlagda utbildning både gällande kvalitet och logistik för rätt förutsättningar till en god lärandemiljö. Funktionen bör finnas inom verksamheterna och ha en tydlig förankring till högskola/universitet och forskning. Klinisk lektor eller studierektor kan vara tänkbara alternativ.

Nationellt kliniskt slutprov

Betänkandet föreslår att samtliga lärosäten bör delta i en nationell modell för kliniskt slutprov för sjuksköterskeexamen. Enligt utredningen handlar det om att stärka yrkeskompetensen hos blivande sjuksköterskor och för att säkerställa en så likvärdig klinisk kompetens som möjligt hos nyexaminerade sjuksköterskor.

Vårdförbundet anser att det är under den verksamhetsförlagda utbildningen som bedömningen måste ske. Handledare med rätt kompetens kan under VFU-perioden bedöma om studenten har rätt kvalifikationer för yrket. Återigen vill förbundet påtala vikten av kompetensen hos handledarna. Förbundet ser risker med att göra en bedömning under ett kort kliniskt slutprov där studenten ska prestera på toppen av sin kompetens. Förbundet ser även en svårighet i att få de kliniska slutproven likvärdiga för alla studenter vilket är viktigt för en likvärdig nationell bedömning. Att låta ett kliniskt slutprov vara en form av examination ser även förbundet som en form av resursslöseri både för student, verksamhet och samhälle. Eventuella kunskapsbrister hos studenten bör långt innan fångats upp och åtgärdats. En kompetent och välutbildad handledare har förmåga och ska fånga upp eventuella kunskapsbrister hos studenten i de olika VFU-perioderna och VFU-momenten. Genom att så sker får studenten också rätt förutsättningar och möjlighet att i god tid innan examen rätta till eventuella kunskapsbrister.

Barnmorskeutbildningen

Utredningen föreslår att Universitetskanslersämbetet ska få i uppdrag att se över dagens påbyggnadsutbildning till barnmorska. Vidare att Socialstyrelsen ska få i uppdrag att utreda behovet av ett bredare barnmorskeyrke inom hälso- och sjukvården.

Vårdförbundet välkomnar en översyn av dagens barnmorskeutbildning då förbundet ser ett behov av en större bredd inom kunskapsområdet reproduktiv, sexuell och perinatal hälsa inom barnmorskeutbildningens ramar. Barnmorskor finns genom hela livet och det bredare barnmorskeyrke som Socialstyrelsen förslås utreda behovet av menar förbundet redan finns.

Utredningen beskriver direktutbildning som en möjlig väg till bredd och djup i utbildningen. Vårdförbundet ser dock att en direktutbildning till barnmorska skulle innebära att stor del av utbildningen behöver ägnas åt grundläggande kunskap kring omvårdnad. Förbundet ser betydelsen av sjuksköterskekompetensen som en grund till barnmorskeyrket. Utredningen skriver vidare i betänkandet om att barnmorskor vårdar mestadels friska individer och detta instämmer förbundet i, men barnmorskor vårdar även många med kroniska sjukdomar, funktionsnedsättningar, psykisk ohälsa, sjukdom som uppkommer under exempelvis graviditet och förlossning och så vidare. Utökade möjligheter till graviditet innebär också att fler som tidigare inte haft möjlighet att bli gravida på grund av exempelvis sjukdom eller ålder nu blir gravida genom assisterad befruktning. Sjuksköterskeutbildningen med omvårdnadskunskapen är fortsatt en bra grund inför utbildningen till barnmorska.

En direktutbildning skulle heller inte kunna erbjuda den fördjupning inom olika ämnesområden som utredningen talar om. Förbundet ser reglerade specialistutbildningar, som då skulle erbjudas av universitet och högskolor, som en möjlig väg till fördjupningar inom området reproduktiv, sexuell och perinatal hälsa. Utbildningar som då skulle erbjudas inom ramen för anställningen i avtal liknande AST (Akademisk Specialisttjänstgöring). Idag finns inga reglerade specialistutbildningar för barnmorskor.

Sammanfattning

Vårdförbundet samstämmer i mycket som utredningen skriver i sitt betänkande och ser utredningen som en bekräftelse på att Sveriges sjuksköterske- och barnmorskeutbildningar håller hög kvalitet.

Vårdförbundet ser, precis som utredningen, vikten av att ett interprofessionellt samarbete startar redan under utbildningen, att personcentrad vård fortsätter att utvecklas och implementeras och att patientsäkerhet ingår som ett kunskapskrav och ställer sig därför positiv till de omskrivningarna som föreslås i examensmålen för sjuksköterskor. Förbundet kan dock se att barnmorskeutbildningens examensmål också borde innehålla personcentrerad vård, interprofessionellt samarbete och patientsäkerhet.

Vårdförbundet vill understryka handledarens betydelse för en fortsatt högkvalitativ utbildning och en nyckelperson i den verksamhetsförlagda utbildningen för en fortsatt högkvalitativ utbildning. Handledaren bör vara erfaren med formell kompetens och med handledarutbildning. Förbundet ser betydelsen av att handledaren får rätt förutsättningar att avsätta tid för handledning, reflektion, fortsatt planering och utvärdering av VFU-perioden för att hjälpa studenten att uppnå målen med den verksamhetsförlagda utbildningen

Vårdförbundet anser att det behövs en övergripande funktion med det yttersta ansvaret för studenternas verksamhetsförlagda utbildning både gällande kvalitet och logistik för rätt förutsättningar till en god lärandemiljö. Funktionen bör finnas inom verksamheterna och ha en tydlig förankring till högskola/universitet och forskning. Klinisk lektor eller studierektor kan vara tänkbara alternativ.

Vårdförbundet välkomnar en översyn av dagens barnmorskeutbildning då förbundet ser ett behov av en större bredd inom kunskapsområdet reproduktiv, sexuell och perinatal hälsa inom barnmorskeutbildningens ramar. Dock ser förbundet att en direktutbildning till barnmorska skulle innebära att stor del av utbildningen behöver ägnas åt grundläggande kunskap kring omvårdnad. Förbundet ser betydelsen av sjuksköterskekompetensen som en grund till barnmorskeyrket.

Vårdförbundet driver frågan om reglerade specialistutbildningar för barnmorskor, utbildningar som ej erbjuds idag. Förbundet ser reglerade specialistutbildningar, som skulle erbjudas av universitet och högskolor, som en möjlig väg till fördjupningar inom området reproduktiv, sexuell och perinatal hälsa.

Med vänlig hälsning

A handwritten signature in blue ink that reads "Sineva Ribeiro". The signature is written in a cursive, flowing style.

Sineva Ribeiro
Förbundsordförande
VÅRDFÖRBUNDET